

In memoriam

Op 20 mei is Wim Zwanikken op 90-jarige leeftijd overleden. Wim Zwanikken was de man die het opbouwwerk in Nederland in de jaren zestig in belangrijke mate op de kaart heeft gezet. In 1965 werd hij de eerste directeur van het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw (NIMO).

Tekst:

Gui van Hooijdonk

Fotografie

ANP

In memoriam Wim Zwanikken

Pionier van de sam

Het was niet toevallig dat Wim Zwanikken werd gekozen tot directeur van Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw (NIMO). Hij was in 1960 als United Nations Fellow uitgezonden naar de Verenigde Staten om studie te maken van de opleiding van opbouwwerkers. Het NIMO fuseerde later samen met het Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek tot het Verwey-Jonker Instituut.

Het NIMO was een instituut voor onderzoek, methodiek en voorlichting op het terrein van de samenlevingsopbouw. De oprichting ervan was niet zonder slag of stoot gegaan. De zuilen eisten nog steeds hun plek op en in het bestuur van het NIMO hielden landelijk organisaties elkaar nauwlettend in de

gaten. Het vereiste van Wim nogal wat stuurmanskunst. Niettemin lukte het hem het instituut ook in personele zin op te tuigen. Wanneer het ministerie van CRM het NIMO verzocht onderzoek te doen, bijvoorbeeld naar het bijzonder regionaal welzijnsbeleid, dan resulteerde dat in een formatieplaats en uiteindelijk in een aanstelling voor onbepaalde tijd. Kom daar nu eens om!

In 1969 verschijnt het handboek 'Opbouwwerk als een sociaal-agogische methode', dat Wim samen met Louis van Tienen schreef. Lange tijd verplichte leerstof op sociale academies in Nederland. Wim verwerkte daarin nogal wat Amerikaanse literatuur. 'Community organization' werd omgemuut tot de Nederlandse term samenlevingsopbouw. Samenlevingsopbouw noemden ze een

maatschappelijke functie, zoals zij ook onderwijs als een maatschappelijke functie beschouwden. Die benadering was niet zonder pretenties, maar wel begrijpelijk in een tijd waarin het welzijnswerk meer in het brandpunt van de politieke belangstelling stond dan nu. Onder de paraplu van de samenlevingsopbouw vonden activiteiten plaats in het kader van sociale planning, opbouwwerk en sociale actie. Die activiteiten situeerden ze op micro-, meso- en macroniveau. Op deze manier konden allerlei instellingen en organen netjes worden gerubriceerd.

Centraal in de benadering van Wim Zwanikken en Louis van Tienen stond het principe van de non-directiviteit, waaraan de opbouwwerker zich diende te houden. Het principe valt te begrijpen

NIMO-voorzitter Tilanus (CHU) overhandigt aan minister Marga Klompé het eerste exemplaar van het Nimobulletin, in het midden Wim Zwanikken

enlevingsopbouw

in een situatie van verzuiling, waar zuilenvertegenwoordigers elkaar in besturen van instellingen, net als in het bestuur van het NIMO, nauwlettend in de gaten hielden. Met te geprononceerd optreden zou de beroepskracht zijn eigen ruiten ingooien. Maar er zijn meer verklaringen te bedenken zoals de uit het maatschappelijk werk overgenomen Rogeriaanse benadering van het zich inleven in de cliënt, in de samenlevingsopbouw het cliëntsysteem genoemd. Tenslotte valt op te merken dat het boek van Van Tienen en Zwanikken verscheen in een tijd waarin in de sociologie het functionalisme hoogtij vierde: de samenleving opgevat als een in principe evenwichtig geheel dat de socioloog waarde vrij had te analyseren.

In 1972 verschijnt Bram Peper's boek

'Vorming van welzijnsbeleid, evolutie en evaluatie van het opbouwwerk'. Peper legde daarin de onmogelijke positie bloot van de opbouwwerker als gesubsidieerde belangenbehartiger van bevolkingsgroepen. Wim had daar moeite mee en in het Nimobulletin, het tijdschrift dat het NIMO uitgaaf, ontspon zich een heuse polemieek. Het was het begin van de politisering van het welzijnswerk in het algemeen en van het opbouwwerk in het bijzonder. De worsteling die dat opleverde, heb ik van nabij mogen meemaken toen ik eind 1973 eindredacteur van het Nimobulletin werd. Met het ontstaan van de werkplaatsen opbouwwerk verloor het NIMO gaandeweg het alleenrecht op werkontwikkeling. In 1977 hield Wim het NIMO voor gezien en werd directeur van het Katholiek

Landelijk Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling, een landelijke koepel voor het zogenoemde F2-werk, dat beoogde bij te dragen aan de doeleinden van de samenlevingsopbouw op levensbeschouwelijke grondslag. Het was een functie die aansloot bij zijn progressief-katholieke levensovertuiging. /

Gui van Hooijdonk was tot 2003 senior onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut te Utrecht